

GELİR VERGİSİ, RAMALLAH

Tulkarim'e giden ana yolun köşesindeki toprak yol...

Rela Mazali

17 Nisan 1993, 7.20¹

Çeviri: Ayten Sönmez, Fahriye Dinçer

Rela Mazali'nin 2011'de İbranice yayımlanan ve halen İngilizce baskısının yayıma hazırlandığı *Home Archeology: Essay Tales* adlı kitabının altıncı bölümünü Türkçe olarak sunuyoruz. Bu metin biyografi, anı, tanıklık, hikâye, makale gibi farklı türler arasında dolaşiyor. Bu metni okurken sadece farklı türlerle değil, farklı anlatıcı konumları, farklı anlam katmanlarıyla da karşılaşıyorsunuz. Dilin imkânlarını zorlayan yazar hem çağrışım zenginliğiyle okuru metnin anlam oluşturanı olmaya zorluyor hem de metni gözle okunmaktan ziyade duyulabilir, yüksek sesle okunabilir bir metne dönüştürüyor. Bu parçada ben/kadın anlatıcı yıllar önce insan hakları aktivisti olarak yine insan hakları aktivisti bir arkadaşıyla Tel Aviv'den işgal altındaki Filistin topraklarına gittiği bir yolculuğu anlatıyor. Bu somut yolculuk ben/kadın anlatıcının farklı düzlemlerde yaptığı soyut yolculukların çıkış noktasını oluşturuyor. Ben/kadın anlatıcının samimi, gerçekçi, dürüst, tedirgin, sorgulayıcı, empati geliştiren, vicdanlı, öznel ama son derece toplumsal, en önemlisi çok tanıdık öznellik konumu metni okurun eşlik edebileceği bir yolculuğa dönüştürüyor.

Ben harita getirdim, dedi Dror bana. Benim de bir haritam vardı. Onu almak için Tel Aviv'e gitmiş olsaydım içine düşeceğim şehir merkezinin yoğun iş trafiğinden ve boğuşacağım sıkışıklıktan beni kurtarmak için otobüse binip evime gelmişti. Kalansawa üzerinden doğrudan Tulkarim güvenlik noktasına varan kestirme bir yol vardı. Arabayı Tulkarim'de bırakırız, dedi. Oradan Nablus'a taksi tutmamız gerek. Gerçekten mi, dedim. Benim haritamda yok. Biraz eski olabilir ama o kadar da eski olduğunu sanmıyorum. Bu konuşma internette çok önceydi, internete adresi yazıp güncel bir haritanın doğrudan ekranda belirdiği zamanlardan çok önce. Ben oldukça dikkatli baktım, Kfar Saba-Tira-Taibeh'in etrafından dolaşmalıyız, dedim. Iı uh, dedi. Bu, topografik bir harita, bire-yüz-bin-ölçekli. Burada, işte tam burada, şu kavşaktan hemen sonra. Orada kesinlikle bir yol var. Şurda, gördün mü? Görmüştüm. Çünkü o öyle söylemişti. Yanımdaki kişi, bir şeyi kesin olarak biliyorsa ben onun sözünü dinlerim. En azından başta öyle yaparım, ta ki ne yaptığımı fark

edene kadar, tabii ne yaptığımı fark edebilirsem. Özellikle de yer-yön gibi hiç emin olamadığımı hissettiğim bir konuda onun bilgisi varsa.

Dolayısıyla onun haritasını kullandık. Hayfa'ya gitmek için kuzeydeki eski yolu kullandık ve sonra Tel Mond'dan sağa döndük. Bire-yüz-bin-ölçekli haritadaki dönüşün hemen sonrasında karşımıza çıkan geniş maydanoz ve kereviz tarlaları ve sonra da bir başka tarla, bir cins marul tarlası boyunca gittik. Bu marul nedense İsrail'de "Arap marulu" diye bilinir. Oldukça yavaş gidiyorduk ve gözlerimizle yolu tarıyorduk. İşte orada. Orada görüyor musun? Bu tam da bir yol sayılmazdı ya. Ayrıca kavşaktan sonra falan da değildi. Sanki başka bir yöne gidiyormuş gibi değil mi sence de? Değil mi? Haritada göremediğimiz tarlalar arasındaki toprak yol. Hadi gel, denemekten ne çıkar? Ve böylece haritadan saptık.

Tek başıma olsaydım bunu yapmazdım, en azından o zamanlar yapmazdım. Kendimi, yer-yön konusunda yeterince iyi olduğuma ikna etmeden ve yol tarif etmeye cüret etmeden önce aynı şeyi yapamazdım. Nerede olduğumun farkında olmadan toprak yolda ilerliyorduk. Yeşil hattın, yani 1949 ateşkesinin çizdiği hattın civarında olduğumu bilmekten ne kadar da uzaktım. Hâlâ da aklımdaki sınırı bu hat oluşturuyor hele bir de 1993'te düşünün; Falastin'de² bir çeşit ayaklanma, intifada, sürüp giderken. O zamanlar bile, benim kafamda orası zaten Falastin'di, Filistinli Arapların telaffuzuyla Falastin. Bazen konuşmalarım da Falastin oluyor. Gerçi etrafımdaki birçok insan bu telaffuzu kullanmaktan kaçınıyor; ya aniden benden uzaklaşıyor ya da karşımda hiddetten kabarak bana meydan okuyor. Dolayısıyla ben de, daha en baştan kiminle konuştuğumu ve bu sesi kullanmak isteyip istemediğimi tartma alışkanlığı edindim. Kullanmaya karar verirsem eğer, çoğunlukla da yüksek sesle söylemeden önce derin bir nefes alıyorum.

Gerçi yanımda biri olduğunda daha az tereddütlü oluyorum; tereddüt etme sorumluluğum dahil, sorumluluk devretme konusunda hızlıyım. Midemin içindekilerin dolanıp yer değiştirdiğini hissetsem de bu, gerçek korku değil. Hatta belki de heyecan bile denebilir buna. Toprak yola girdim ve sürmeye devam ettim. Bu benim arabamdı, ya da en azından benim ve Sha'ul'un. Küçük bir araba, çok yeni değil ama yine de çok da kayda değer olmayan ortak mülkiyetimizin önemli bir parçası. Yol fena hâlde çukurluydu ve traktör veya kamyonetlerin kış çamurunun derinlere işleyen ve ancak yağmursuz geçen iki veya üç haftada kuruyan izleri seçiliyordu. Kurumuş çamur birikintilerine her batıp çıkışta araba yaylarının çıkardığı bariz paslı protesto sesini alçaltmaya çalışarak ve arabanın tabanındaki plakaların ve kimi

parçalarının kasislerde çıkardığı aralıklı ama uzun gıcırtilara hürmet ederek yavaş sürdüm. Neredeyse dakikada bir saatine baktı. Jamal bizi orada kaçta bekleyeceğim demişti? diye sordu Dror. Gaza basmamı söylemedi ama ben anlamıştım. Olmayan yol boyunca yavaş yavaş ilerlemeyi sürdürdüm. Zar zor fark edilebilecek biçimde hız yapıyordum. Hem Dror'a hem de çok uzun zamandır benden çok daha fazla kazandığı için arabanın tamir masraflarının çoğunu karşılayan Sha'ul'a itaat ediyordum.

Bir arkadaşımızla buluşmak üzere Nablus'a gidiyorduk. Dror ve ben, ordunun ve o zamanlar "Sivil Yönetim" olarak bilinen askeri teşekkülün Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinlilere yönelik gündelik şiddetini belgeleyen bir insan hakları örgütünde çalışıyorduk. Sıkça birlikte çalıştığımız bir doktorla buluşacaktık. O da bizi bazı meslektaşlarıyla, çalıştığı klinikte ve etraftaki hastanelerde çalışan hastabakıcılarla ve ayrıca bazı hastalarla ve hasta yakınlarıyla tanıştıracaktı. En azından bu insanlardan bazılarının tanıklığına başvurabilecektik. Başka şeylerin yanı sıra İsraili askerlerin açtığı ateşin sebep olduğu kafa yaralanmalarıyla ilgili bilgi toplamaya çalışıyorduk. Bu 1993'teydi, yani İsrail hükümetinin, başına "hedefli" kelimesini ekleyerek sözde meşrulaştırdığı suikast politikasını açıkça beyan etmesinden on yıl önce. 1993'te, işgal altındaki Filistin topraklarındaki İsraili askerlerin riayet ettikleri iddia edilen ateş açma emirlerine göre bir askerin doğrudan, ani ve dişe dokunur bir tehdit altında olması gibi nadiren yaşadığı durumlar haricinde bedeninin üst kısmına ve öldürmeye yönelik olarak ateş etmesi açıkça yasaklanmıştı. Askerler nadiren tehditle karşılaşıyordu çünkü 1993'teki Filistin intifadası çoğunlukla halk gösterileri, grevler ve taşlarla yürütülüyordu.

Sorusuna cevap vermedim. Anlamlı biçimde, gözlerimin önünde çözülüp çıplak kayalıklara dönüşen yola odaklanmıştım. Yokuş yukarı sürüyor, küçük bir tepenin zirvesine yaklaşıyorduk. Yavaş yavaş daha yüksek bir düzlüğe yaklaştıkça orada birkaç tane epeyce büyük çöp yığını gördük; çoğu inşaat atığı, bir kısmı da normal çöptü. Bazıları neredeyse kimsenin seyretme zahmetine kalkmayacağı sonsuz çöp ateşiyle tutuşuyordu; çoğunluğu ise çorak alanda hiçbir şeyi tutuşturamayacak şekilde yavaşça yanan atıklardı. Muhtemelen Kalansawa çöplüğü, dedim. Tastamam çöplüğe giden yoldu. Sence daha da ilerlemeli miyiz? diye sormadım. Halihazırda sorumluluğumu devretmiştim. Böylece, üzerinden duman çıkmayan bir yığın tam önünde arabayı durdurdum. Bir dakika, dedi Dror ve kapıyı açtı. Ben gidip bir bakayım, dedi doğal, mütebessim bir tatlılıkla. Bunu söylemeden hemen önce ben de otomatik olarak kendi kapımı açmış ve kapıya doğru yönelmiştim. Ama bunu

söyleyince, ben amaçsızca arabada oturmaya devam ettim; o bu esnada yığının arkasında gözden kaybolmaya başladı ve muhtemelen arkadaki tepeden aşağı indi. İlginçtir ki, koku o kadar da kötü değildi. Kışları Filistin köylerine sinen odun ateşi kokusuyla neredeyse aynıydı. Bu köylerde ısınmada ve ekmek fırınlarında odun ateşi kullanılırdı. Fakat, evet, hafif ama yine de çürük kokusunu çağrıştıran bir odun ateşi kokusu. Orada hiçbir şey düşünmeden oturup dumana baktım, görmeden, sadece koklayarak.

Benden daha gençti. Yakışıklı, genç bir yetişkin olduğunun son derece farkında, yakışıklı genç bir yetişkin. Aynı anda hem çekici hem de itici geliyordu bana. Ahlaki meselelerle ilgilenen birinin derinliğinin, siyasi düşüncesinin inceliğinin ve siyasi harekete tutkuyla bağlılığının çekiciliği; epik bir hava yaratan gözüpek bir iktidarın çekiciliği, özellikle de yakışıklı genç bir yetişkin olduğunun bilincindeyse. Sınırları aşma cüretinin çekiciliği. Ve hiç de azımsanmayacak olanı ısrarlı kibar tatlılığının çekiciliği. Epik havanın, egosunun, yakışıklı genç bir erkek olduğunun farkında olan muhalifin belirgin biçimde hissizleştirici kendine güveninin iticiliği. İsrarlı kibar tatlılığının iticiliği. Bu hislerim, çekiciliği ve iticiliği, benimle şu kadarlık ilgilenmediğini bildiğim için daha da pekişiyordu. Aslında benim arzu şablonumun temel bileşeni buydu, yani benimle hiçbir zaman ilgilenmeyeceğini düşündüğüm insanların çekiciliği. Onun yanında kendimi yaşlı hissediyordum. Hiçkimseydim/Hiçkimseleştirilmiş.

Soldaki çöp yığınlarından birinin ardından gelirken, devam edebiliriz, diye tiz bir sesle seslendi. Burdan, bu tarafa dön. Sesime gel. Bu küçük tepenin ardından yol devam ediyor. Kaya parçalarından birine çarpmayacağıma emin misin, diye cevap verdim. Onları göremiyorum, çok alçakta kalıyorlar. Eminim, endişelenme dedi. Bir kayaya çarpıncaya kadar üç metre yer var önünde. Korkma, geri al. Geri gitmeye başla. Başladım. Yavaşça, tereddütle, zemindeki değişikliğe, lastiğin kaya üzerindeki olası etkisini anlamak üzere tekerleklerin çıkardığı sese dikkat ederek. Devam et, geri geri, dedi. Bir sürü yer var, merak etme. Tam o anda, orada tekerlekler, bir parça yumuşak kömür tozunu savurarak vızıldadı. Dur, dur! Dur, saplanma. Kaportaya doğru yürüdü ve itmeye başladı. Şimdi. Gaza bas. Sert. Tam gaz. İşte böyle. Yeterli, bu kadar yeter, işte böyle. Şimdi bu tarafa. Bu tarafa gel. İşte böyle. Tam bana doğru. Tekrar geri geri gitti. Tamam buradan, bana doğru. Tekerlekleri tam kır. Tam sağında bir kaya parçası var. Düz git. Evet, gayet iyi. Şimdi dosdoğru ilerle. Yavaş ol. Hoop, bir çukur var. Yaylar atacak. İşte böyle. Sakin. Yavaş. Evet. Tamam. Şimdi biraz bekle. Sadece bir dakika.

Arabanın önünden geriye doğru yürüdü. İşte böyle, dümdüz. Düz gelmeye devam et. Düz, dedi iki kolunu dirseklerinden kırıp yüzüne doğru kaldırarak. Devam et, ileri. Evet. Bekle. Bir dakika bekle. Şu büyük taştan hafif sola doğru kır. Birazcık, çok fazla değil. Diğer tarafta bir çukur var. Topla, düz topla dedi hızla, adeta bağıırıyordu. İşte böyle, düz gel, devam et, dedi görece daha yumuşak bir sesle. Başardık. Oldu işte. Arabaya yürüdü, kapıyı açtı ve arabaya oturdu. Gördün mü, orada biraz sağda şu ağaç kütüğünün arkasında. Gördün mü nereden başlıyormuş? Belki de çoktan yanlışlıkla sınırı geçmişizdir, olamaz mı sorusunu seslendirmedim. Çok yavaşça, dumanı tüten ağaç kütüğüne doğru sürdüm ve oradan belli belirsiz de olsa görülen toprak yola tekrar girmiş olduk. Haritasını açtı. Bence çok kısa zamanda otobana çıkacağız, Tulkarim kontrol noktasının çok yakınına, dedi ve yine saatine baktı.

Sonunda Ramallah ve gelir vergisi dairesine nasıl geldiğimizi hatırlamıyorum. Belki de en sonunda, yanlışlıkla sınırı geçtiğimize dair bir şeyleri yüksek sesle söylemişimdir ve belki de bizi buraya getiren budur. Senin bire-yüz-bin-ölçekli haritandan çıkalı çok oldu ve epeyce zamandır doğuya doğru gidiyoruz ki bunu güneşe bakarak da söyleyebilirim, bence bu toprak yol boyunca yarım saat boyunca Kalansawa'nın doğusuna gittik. Yani, muhtemelen çoktandır Batı Şeria'dayız, öyle değil mi? gibi bir şeyler söylemiş olabilirim. İlk intifada yıllarında henüz duvarlar yoktu, hatta köyleri, kasabaları, tarlaları, zeytinlikleri ve çevredeki tüm toprak arazileri kuşatan o kadar çok çit ve yapay atık yığınları veya herhangi bir çeşit asker ablukası da yoktu. Sadece, Batı Şeria'yı kesen yeşil hattaki ana yollarda birkaç tane barikat vardı.

Muhtemelen şöyle dedi: Zannetmem, bu toprak yol sadece dolanıyor; otoyola hiç çıkmadık. Eğer Şeria'ya doğru sürüyor olsaydık bir noktada otoyola çıkmış olmamız gerekirdi. (O zamanlar çok az bildiğim, hâlâ da tam olarak bilmediğim konuşma Arapçasında da, gayet iyi bildiğim konuşma İbranicesinde de Batı Şeria'ya sadece "Şeria" denmezdi.) Yolculuğun ve konuşmanın bu kısmını hiç hatırlamıyorum. Ben de şöyle cevap vermiş olmalıyım: Emin misin? Biliyorsun ki... bunlar... Filistinlilerin çoğunlukla giriş ve çıkış yapmak için kullandığı bu toprak yollar... Hepsinin otobanla kesiştiğine gerçekten emin misin? Kesin mi? O da şöyle demiş olabilir: Endişelenme. Endişelenecek bir durum yok. Biraz sonra nerede olduğumuzu buluruz. Şimdi bunu yazarken geçmişe baktığımda, düşünüyorum da -yemek borumda ya da eklem yerlerimde değilse bile en azından kendi ölçülerimde gerildiğimi hissettiğim durumlarda belki de gerilimimi şakaya vurmak istercesine en kötü senaryoyu yüksek sesle

söyleyince kötünün iyisine dönüşeceğini düşünerek- laf arasında şuna benzer bir şeyler söylemiş olabilirim: “Bu araba [işgal altındaki]³ topraklara en son girdiğinde, Ramallah’a, gelir vergisi dairesine gidiyordu, taşlanmıştı.”

Ne demek istiyorsun, diye sordu. Galiba dört yıl önceydi belki de biraz daha fazla, belki de intifada henüz yeni başlamıştı, diye cevap verdim muhtemelen. Belki de intifadadan bile önceydi. Emin değilim. Evet ya, aslında daha önceydi, intifadadan önce. Sha’ul yedek subaylık yapıyordu. Bu, [işgal altındaki] topraklardaki ilk ve son yedek subaylık göreviydi, dedim. Taşlanınca bir şey oldu mu, diye sorabilirdi. Muhtemelen sormadı. Genellikle bana doğrudan kendimle ilgili sorular sormazdı. O kadar ilgili değildi. Belki de, muhtemelen ikimiz de rıza gösteren, Şeria’da askerlik yapmaya giden partnerimle ilgili bu hikâyeyi çeşitlendirmeye ve bu hikâye etrafında dolanmaya başlamıştık. Zihnimden geçeni söyledikten sonra, biraz düşüncesizce, soğukkanlı bir biçimde, o an için özellikle soğukkanlı olmaya gayret ederek ve karın boşluğumdaki her türlü hareketliliği yatıştırmaya çalışarak, her ne kadar rıza gösteren ve yedek subay olarak giden ben değil, partnerim de olsa bir açıklama, bir meşrulaştırma borçlu olabileceğimi hissettiğim ya da bunu fark ettiğim için bir şeyler söyledim. Sanırım o rıza gösterdiği ve göreve gittiği zaman, yıllar önce, ona söylediğim ya da söylemediğim şeyleri açıklamak, belki de meşrulaştırmaya çalışmak zorunda hissediyordum kendimi.

O kadar yıl önce bile, yedek subaylık görevinin o özel devresini yapmak üzere gittiğinde, intifadadan bile önce, gitmeyi reddetmesi gerektiğini düşündüğüme neredeyse eminim. Oraya gitmeyi reddetmesi gerekirdi. O topraklara. İsrail askerlerinin şahsında İsrail ordusu tarafından işgal edilmiş Filistin topraklarına. Ancak herhangi bir şey söyleyebilecek gibi değildim. Şimdi olsa söyleyeceğimi biliyorum ama bugünün aksine o zamanlar ona askeri hapisaneye girmesine neden olabilecek bir şey yapması gerektiğini söylememin doğru olduğunu ya da bunun mümkün olabileceğini düşünmüyordum. Bunun insanın sadece kendine söyleyebileceği bir şey olduğunu düşünüyordum. Eğer bir ay ya da daha fazla bir süreyi askeri hapisanede geçirme riskiyle karşı karşıya kalan ben değilsem o zaman ona ne yapması gerektiğine dair fikrimi söylemem doğru değildi. Aslında, [işgal altındaki] topraklara gitmeyi reddeden yedek askerler hapiste nadiren bir ya da iki ay geçirirdi, çoğunlukla, en azından kısa süreli cezalarda İsrail’deki askeri hapisaneler Yahudiler için hiç de o kadar korkunç değildi. Hele de yedek subaylar için hiç değildi. Tüm bunları biliyordum.

Yine de Ramallah'taki hizmet dönemi hakkında ne düşündüğümü söyleme hakkını kendimde bulmuyordum.

Sanırım (çünkü tam olarak hatırlayamıyorum ama yine de o kızı/on sekiz-on dokuz yıl önceki kendimi, gayet iyi biliyorum) Ramallah'taki göreviyle ilgili düşüncelerimi söylemeye çekiniyordum çünkü bu konuda anlaşılamayacağımızdan korkuyordum. Anlaşmazlığımızın ne kadar şiddetli ve hangi boyutta olacağını test etmeye korkuyordum. Eğer 1987'de ya da seksen altı ya da seksen dokuzda işgal altındaki topraklarda görev yapmanın etik olmadığını düşünürsem ve o bu konuda benimle aynı fikirde olmazsa, kendime, bana göre etik olmayan bir şey yaptığını söylemek zorunda kalacağımdan korkuyordum. Yani bana göre Sha'ul'un yaptığı etik değildi. En azından bu seçimiyle ilgili olarak yani Ramallah'ta yedek subaylık görevi yapma seçimi, benim için oldukça manidardı. Kendi kendime şu cümleyi açıkça telaffuz etmek zorunda kalmaktan korkuyordum: Bence etik davranmıyor. Etik davranmıyorsun. Korkuyordum çünkü bu cümleyle ne yapacaktım. O benim partnerimdi. O zamanlar halen ona kocam diyordum.

Dolayısıyla ona söylemedim. Birkaç yıl sonra, [işgal altındaki] topraklarda insan hakları çalışmaları yapmak için düzenli olarak oraya gitmeye başladığımda, başka bir korkuyla onun bana söylediklerini ben o zaman o Ramallah'a göreve giderken ona söyleyemedim: Gitmiyorsun. Gitmene izin vermeyeceğim. Dışarıda bir yerlerdeydik. Ayakta. Nerede olduğu hakkında bir fikrim yok. Karanlık olduğunu ama bir sokak lambasının ışığıyla yüzlerimizin kısmen aydınlandığını hatırlıyorum. Bir binanın iki cephesinin birleşme noktasına yakın, bir kaldırım ve bir köşe hatırlıyorum. Doğrudan karşı karşıya ayakta duruyoruz. Yakın. Hiç hatırlayamadığım ise kısa, biraz sarsıcı bir sessizlikten sonra derhal hızlıca cevap verme gücü ve netliğini nerden bulduğum, ki bu bizim ilişki tarzımızla hiç de bağdaşmıyordu. Aramızdaki anlaşmanın koşullarına göre sen bana böyle bir şey söyleyemezsin. Anlaşmamızda böyle bir şey yok. Bana bir şeyi yapamayacağımı, buna izin vermeyeceğini söyleyemezsin. Buna karşı olduğunu, itirazın olduğunu söyleyebilirsin, korktuğunu, bunun kötü bir fikir olduğunu ya da yanlış yaptığımı söyleyebilirsin. Tartışabilirsin, kavga edebilirsin. Ben de dinlerim ve belki de gerçekten beni dinlediğini, baskı yapmadığımı ya da bana ders vermeye çalışmadığını düşünürsem ben de seninle tartışırım. Belki de seni ikna ederim belki de edemem, sen beni ikna edersin. Fakat o benim kararımdır. Kararı ben veririm. Sen bana yasaklar koyamazsın. Bana onu ya da bunu yapamayacağımı söyleyemezsin.

Nasıl olup da dilimin ucuna geldiğini hatırlamadığım, ağızımdan dökülen bu sözcükler beni gerçekten korkuttu. Şimdi ne olacaktı? Ne yapacaktı? Bu sözcüklerle. Benimle. Biz ne yapacaktık? İki küçük çocuk. Kiralık daire. Makul ama gayet ortalama iki maaş. Ona göre aramızdaki anlaşmayı ihlal eden, ağızımdan çıkan sözleri geri almazsam ya da bana göre aramızdaki anlaşmayı ihlal eden, ağızından çıkan sözleri o geri almazsa bu karmaşık düzenlemeyi nasıl yürürlükten kaldıracaktık ve nasıl yeniden düzenleyecektik? Onun, benim, uzun sessizliğimizin, çok sıradan gündelik ancak tamamen kırılabilir bir Çin porseleni gibi başımın üzerinde durduğu yerden süzülerek yere düşüp parça parça olmak üzere olduğunu hissettim.

Doğru, dedi. Anlaşmamızda bu yoktu. O zamana kadar nefes almayı bıraktığımı fark etmeksizin derin, uzun bir nefes aldım. Fakat o andan itibaren, Çin porseleni başımın üzerinde kalakaldı, anlaşmamızın şartlarını belirledikten sonra ona Gazze ya da Nablus ya da Sheikh Jarrah ya da A Tur ya da Mukassad Hastanesi'ne tam olarak ne zaman gideceğimi söylememe mani oldu çünkü buralara gitmeye devam ettim. Buralara gitmeyi sürdürdüğümü saklamadım ama sadece ayrıntıları anlatmayı kestim. Gideceğimi biliyordu ama tam olarak nereye ve tam olarak ne zaman gideceğimi bilmiyordu. Kimlerle tanıştığımı bilmiyordu. İşkence görenleri, çocukları, başından vurulanları, askerlerin açtığı ateşle yaralanıp ameliyatla gözlerini almak zorunda kaldığı kişilerin sayısını tutmaya başlayan adamı, evinden kırk beş dakikalık uzaklıktaki denizi hayal edip gözyaşlarına boğulan kadını bilmiyordu. Tüm bunlar benimle eve geliyordu ama konuşulmuyordu, sessizlikte kalıyordu. Parçalanmanın, ayrılığın, hemen öncesine kadar tepede asılı duran sessizliğin içine hapsolmuştu.

Ondan önce, Sha'ul Ramallah'a yedek subaylık görevine gittiğinde de eğer sözlerimin arasında bence yaptığının etik olmadığına dair bir şeyler söyleseydim sözlerimi ve sesimi - öfke anında ortaya çıksa da- çok mantıklı duyulan bazı gerekçelerle bastıracağından korkardım ve bir sonraki cümlemin ne olacağını bilemezdim ve o da kendi görüşünün doğru olduğunu, haklı olduğunu, yani doğru tarafta olduğunu hissedebilirdi. Siyasi tartışmalarımızda çok kereler ne söyleyeceğimi bilemediğim oldu. Epeyce sık olan bu tartışmalarımızda sesinin tonu çoğunlukla kırıcı agresif küçümseyen bir hâl alır ve tartışma kendiliğinden dürüstlüğümün doğruluğumun zekâmın, benim etik anlayışımın sınanmasına dönerdi. Tabii açıkça değil, sadece altmetinde -ses tonunda, neyin önemli ve tartışılmaya veya muhakeme edilmeye değer olup olmadığını seçerken, bu seçimin oturtulduğu ve

şekillendirildiği bağlamda ve bu döngünün nihayetinde buradan yansıyan ve bununla güçlendirilenlerde. Yıllar boyunca tartışmalarımızda onun bu taktiğini teşhis etmeyi yavaş yavaş öğrendim. Daha önce, 1987, seksen altı ya da dokuz, belki de daha önce, 1980'lerde aktivizm içine girdiğimden itibaren, tartışmanın başlangıçtaki mesele sürüncemede bırakılarak benim itibarımı sarsmayı hedeflediğini o zamanlarda fark etmemiştim. Sha'ul'un şahsında da aynı durumun geçerli olduğunu belirtmeliyim. Bu onun için edinilmiş bir beceriydi, tek bildiği tartışma biçimi buydu. Dolayısıyla, kendi payıma o zamanlar tartışmayı nasıl sürdüreceğimi ve ne tür cevaplar vereceğimi bilemiyordum. Sürekli olarak çaresizce zor bela "kesin veriler" bulmak zorunda bırakılıyordum ki birkaç cümleden sonra bunları hemen tüketiyordum ama bu kesin veriler ya Sha'ul'un emrine amadeydi ya da onun bunlara zaten ihtiyacı yoktu. Yeniden yeniden sahnelendiği uzun tarihi boyunca değişen şekillere bürünerek süregiden tartışma, hemen hemen her seferinde zaten tereddütlü olan, daima zar zor beliren ve kendinden emin olmayan sesimi kısmış ve zihnimi felç etmiştir. Benim aksime Sha'ul, kendisinin haklı olduğunu bilir ve beni, düşüncelerimi ve fikirlerimi etkisiz hâle getirir ve kazanırdı. Tartışma, işte bu. Başka bir ifadeyle, eninde sonunda ya da hayli kısa sürede onun son sözlerine karşı kullanabileceğim başka kelimelerden yoksun kalakaldığım için ben sessizliğe gömülü kalacaktım.

Halihazırda gazete okuma konusunda yeni sayılırdım. Az çok düzenli olarak gazete okumaya birkaç yıl önce başlamıştım. Daha önce fazla yabancı geliyorlardı. Her sabah, bir gün önce ya da birkaç gün önce ya da bir hafta önce olan olayları, bunları haftalardır takip eden düzenli okura tanıdık gelen ama bana gelmeyen kısaltmalar ve terimlerle veriyorlardı. Her gazete okuyuşumda, başlangıç seviyesindeki okumam, etrafımdaki herkesin neler olup bittiğinden haberdar olduğunu ve benim olmadığımı, herkesin benim dışımdaki o bilme alanının içinde olduğunu görmeme neden oluyordu. Sha'ul da o alanın içindeydi. Başlangıçta yavaş yavaş kendimi düzenli okumaya zorladığım için her okuyuşumda ağır bir yabancılaşma ve dışlanma ve sıkılma hissi kutsal bir görev hissi ile birleşiyordu çünkü ilkesel olarak tıpkı diğer herkes gibi etrafımda neler olup bittiğini öğrenmek istiyordum ve çünkü bunun hayati önem taşıdığını hissediyordum. Düzenli bir gazete okuru olduğumda bile hemen her zaman kesin verilerin çoğunu ve ayrıntıları okuduktan hemen sonra unutuyordum. Çünkü bu verilerin ya da ayrıntıların kolayca oturabileceği temel bilgilerden ve genel bakıştan yoksundum. Bunun yanı sıra iki bebeğimiz vardı ve ben her zaman yorgundum. Dolayısıyla ne zaman gerçekten okumam gerektiğini düşündüğüm için elime bir gazete alsam daha okumamın çok başında ya içim geçer ya da hayallere dalardım ve eğer başarabilirsem uyukum

ve hayallerim arasında okumaya devam etmek için mücadele etmeye başladım. İşte bu yüzden 1987 ya da seksen altı ya da seksen sekiz ya da seksen dokuzda, Sha'ul Ramallah'a yedek subay olarak gittiğinde çoktandır gazete okumaya başlamıştım, ama birazcık; neler olup bittiğini öğrenmeye başlamıştım, ama sadece birazcık. Ve biliyordum ki bildiklerim yarım yamalaklı ve daha benim bilmediğim bilinecek çok şey vardı. Biliyordum ki beni bekleyen bir yığın ödevim vardı, art arda birikmişti ve benim nereden nasıl başlayacağıma ya da onları nasıl bitireceğime dair en ufak bir fikrim bile yoktu. Hem de hiç. Başka bir deyişle, etrafımda neler olup bittiğini gerçekten bilmediğimi biliyordum ve gerçekten bilebilmek için gerekli ayrıntıları ve verileri aklımda tutamıyordum.

Olan bitenlerden yavaş yavaş öğrendiklerim ve hatırladıklarım genellikle iki arkadaşımınla yaptığım sohbetlerle birikmişti. Onlardan biri sol kanattan bir aktivistti, diğeri ise Fransızca yazan ve Fransa ve Belçika'daki gazete ve dergilerde serbest yazarlık yapan bağımsız bir gazeteci. Tabii, fikirlerinden ya da yazdıklarından bazılarını satmayı başarırca. İkisi de çok uzun zamandır gazeteleri takip ediyor ve her ikisi de neler olup bittiğine dair uzun konuşmalar yaptıkları her türlü insanı gayet iyi tanyordu. Her ikisi de zaman zaman çeşitli olayların gazetelerde yansıtılmadığını da duyuyorlardı. Çok sık olmasa da zaman zaman bunlardan bazılarını Sha'ul'a aktardığımda her defasında arkadaşımın neden bahsettiğini bilmediğini söylüyor ve inanmıyordu. Bu çok açık. Ve otomatik olarak, altmetinde ve ben anlamadan bu da benim dürüstlüğüme doğruluğuma etik anlayışımı yeterliliğimi kolay kandırılabilirliğim üzerine bir tartışmaya dönüşürdü.

Zayıf bir analogi kurarsam, Dror'la Tulkarim'e, olmayan toprak yolda, muhtemelen çoktan Batı Şeria'ya geçmiş, arabayla giderken çok düşünmeden, yüksek sesle, en kötü senaryonun ses dalgalarına gülmek için bu araba topraklara son gelişinde taşlanmıştı dedikten sonra - söyledikten hemen sonra- dürüstlüğüme doğruluğuma etik anlayışımı savunma ve bir açıklama yapma ihtiyacı hissetmiş olmalıyım. Hiç şüphem yoktu ki Dror partnerimin - Ramallah'ı işgal eden askeri güçlere- verdiği hizmetlerden dolayı beni yargılayacaktı. Bana bir şey demedi ya da sormadı. Mantıken, bir şeyler söylemesi ya da işgal karşıtı insan hakları çalışmaları yapan arkadaşına biraz önce söyledikleri hakkında bir şey sorması gerekirdi. Ama sormadı. Belki de söylediklerimin neler içerdiğini fark etmedi. Belki de önemli bulmadı. Çünkü beni önemsiz buluyordu.

Bu belirsiz sessizliğini bir suçlama olarak algıladım ve kendimi özürler sunmak zorunda hissettim. Kekeme bir özür. Taşlarla ilgili öyle abartılacak bir şey olmadı. Aslında... sadece bir kere.. gerçekten... taş attılar... o orada.. imm, yani demek istediğim o orada Sivil Yönetim'leydi, gelir vergisi dairesinde memurdu. Yani Ramallah'ta demek istiyorum. Bir aylığına. Bir düşünüyüm. Evet, hatırlıyorum da... çünkü... doğum günü ayın ortasındaydı da orada geçirmişti. Aslında prensipte hemen hemen her gün eve gelebilirdi. Naomi küçüktü, her iki saatte bir emziriyordum, aşağı yukarı... ve ben... benim için... Assaf ve Micha ve iş ve her şey... oldukça zordu. Dolayısıyla o da olabildiğince çok evde olmaya çalışıyordu, bu çok sık gidiş geliş anlamına gelse bile... O yolda bir sürü taş atıyorlardı... bu da biraz korkutucuydu. Çok da kötü değil de... biraz. Biz... ikimiz... bir nevi... biz aslında en kötü senaryoya hazır olmak gerektiğine inanmıyoruz, yani o senaryoların gerçekten olacağını düşünmüyoruz. Bilirsin. Muhtemelen bir sorun olmayacak. Bu tür bir... yaklaşım. Biz, ihh... biz inkâr etmeyi severiz. Gerçekten çok çok geç bir saatte işi bittiğinde gece eve gelmiyordu. Zaten genellikle gündüzleri taş atmıyorlardı. Genellikle geceleri oluyordu.

Dror hiçbir şey söylememeye devam etti. Ben de özür dilemeye.

Ihmm idari memuru olarak, şey yapması gerekiyordu, yani bilirsin, kimin tasdik edileceğine, kimin vergi borcunun olmadığına onaylanacağına karar veriyordu, Sivil Yönetim de borcu olmayana seyahat belgesi veriyordu. Ülkeden çıkabilmek için. Yani böyle işler. Bu işlerin nasıl olduğunu bilirsin. Bizim de her zaman başımızı ağrıtan işler işte. Mesela aile ziyareti veya acil operasyonlar ki bunlar İsrail'in harcamalarını karşılamadığı sağlık sigortası olmayanlar, yani vatandaş-olmayanlar hastalık-fonuna-bağlı-olmayanlar için gerekli olabilir. Ya da bir çalışma ya da benzer bir şey yapmak için. Geçmişte daha önce, vatandaş olmadıkları hâlde vergi ödemek zorunda bırakılıyorlardı sözde kendilerine sunulan hizmetlerin karşılığı olarak. O zamanlarda biliyorsun yönetim, bizim de... işte, mücadele ettiğimiz bu sistemi çoktandır kullanıyordu. Her kim yolculuk yapmak isterse ya da başka bir izin alması gerekirse mutlaka ücretini ödemek zorunda. Kendi borçları, başkalarının borçları. Her ne ise. Kardeşlerinin, amcalarının ya da vergi dairesi onları ayırt edemediği için benzer isme sahip bir başkasının borcu. Ya da ayırt etmek için kendilerini zahmete sokmadıkları için. Aslında o zamanlar da bunları biliyordum ama bunun nasıl işlediğini gerçekten anlamıyordum. Yani Sha'ul'un orada çalışmasından çok çok önce. Bir şekilde biliyordum. Aslında belli belirsiz.

“Aralık 1988 tarihli 1262 Numaralı Yönerge, Merkez Komutanlığı Sorumlu Subayı Amram Mitzna tarafından imzalanmıştır, bu belge diğer maddelerin yanı sıra şunları belirtir:

‘Ekte listelenen kanunlar ve güvenlik mevzuatları hükmünce izin ve hizmetleri sağlamaya yetkili kişiler, yenileme dahil başvurulmuş hizmeti ya da izni, ancak başvuranın vergi kanunlarının kendisine emrettiği tüm işlemleri tamamladığı ve o zamana kadarki tüm vergi borçlarını ödediğini kanıtlayan belgeyi sunduktan sonra verebilecektir.’”

Bu alıntı, Haziran 1991’de B’Tselem’den⁴ bir insan hakları grubu tarafından yayımlanan *Information Sheet* adlı bir derginin “Gelir Vergisi Memurunun Kötü Muamelesi” başlıklı bölümünün 8. sayfasından. Kesin veriler. Belgelenmiş. Ben uydurmuyorum. Hiçbirini.

Sayfanın sonlarına doğru, B’Tselem’in yorumunda şöyle devam ediliyor:

“Bu yönerge en az 23 izin ve ruhsat için geçerli ve [işgal altındaki] topraklarda yaşayanların yaşamlarının tüm alanlarını kapsıyor, bölgeden ayrılma izninden maden çıkarma ve taş ocağı işletme iznine, inşaat izni, telefon, mali hesaplar, sigorta, ticaret, ehliyet ve otomobil ruhsatına kadar.

Bu yönergenin pratikteki karşılığı şu: Ruhsat ya da herhangi bir izin almak isteyen bir kimse yedi makamdan imza almak zorunda: polis, gelir vergisi yetkilileri, tüketim vergisi yetkilileri, Sivil Yönetim, belediye, İçişleri Bakanlığı ve emlak vergisi yetkilileri. Bu çok uzun ve karmaşık bürokratik bir süreci zorunlu kılıyor, oldukça fazla zaman harcamak ve çeşitli makamların kapısında kuyrukta beklemek gerekiyor.”

Dror’a dedim ki: Sha’ul bana bazı... bilirsin bazı şeyler anlattı... insanları, ayrıntılarıyla, gerçek insanların... başlarından geçenler... bunları kavramak... off... tasavvur edilemez. Aslında onun yapması gereken şey... ona verdikleri görev masa başı göreviydi, oraya başvuran insanların ayrıntılı bilgilerini... Yani memur olarak... imm, yani, yönetimi temsil ediyordu, belgenin onaylanıp onaylanmayacağına o karar veriyordu, seyahat izni alıp almayacaklarına. Başlarda denetlenmiyordu. Ne yapması gerektiğini söylüyor ve onu kendi başına bırakıyorlardı. O orada... üniversite mezunu ve bir şirkette müdür yardımcısı olduğunu vs. olduğunu biliyorlardı. Tabii ki o bir memurdu. Ve Yahudi. Dolayısıyla onun nasıl davranacağını... ne düşündüğünü bildiklerini sandılar. Fakat iki hafta ya da sanırım

biraz daha sonra birisi, tüm başvuruları onayladığını fark etti. O düşünmüştü ki... o insanlara yapılanlardan dolayı gerçekten öfkelenmişti ve o da hepsini onaylamıştı. Yaşlı bir kadına, tam bir aristokrata, benden yirmi yaş büyük bir kadına, oğlunun, kim bilir ne zamandır kapalı olan ve çalışmayan dükkânından gelen gelirden dolayı akıl almaz bir meblağ ile borçlu listesinde olduğu için babasını ziyaret etmek üzere Ürdün'e gidemeyeceğini nasıl söyledim, dedi bana.

Bu gelir vergisi memurları Sha'ul'u yakaladıktan sonra, yapabilecekleri çok da bir şey olmadığını biliyorlardı. Öncelikle mülki memurdular. Dolayısıyla bu, emre itaatsizlik ya da buna benzer bir şey olarak sınıflandırılmazdı. Kaldı ki, her şey o kadar keyfi, istikrarsız ve intizamsızdı ki bunun bir yanlış anlama ya da yanlışlık olduğunu iddia edebilirdi. Dolayısıyla onlar da... yani bu masa başı görevinden el etek çektiler ve o da gerçekten yani ihmmm, o da sonuçta orada hiçbir şey yapmamış oldu. Sanırım zaten orada iki hafta süresi kalmıştı, o da onları erken terhis olmaya ikna etmeye çalıştı. Ama reddettiler. Yedekliği bilirsin. Orada yapacak hiçbir şeyin olmasa bile seni asla terhis etmezler. Olmaz çünkü bir birimin ihtiyat kuvvete ihtiyaç duymaması hiç de iyi görünmez. Çok da bir şey yapmıyorlarmış ve sıkışıklık, acil durum ya da önemli bir durum yokmuş gibi görünür. Ya da bir dahaki sefere gerçekten birine ihtiyaç duyarlarsa kimseyi göndermeyeceklerinden korkmuş olabilirler. Bütün mesele kendi alanlarını korumak işte. Sen de biliyorsun. Sonuçta orada kalan görev süresini münavebeli olarak geçirmesini yani üç gün evde üç gün orada olmasını kabul ettiler. Orada kalan zamanında da evden götürdüğü şirket işlerini yaptı. Bir çeşit ofis hâline dönüştürdükleri evin bir köşesinde oturup çalıştı.

Dror orada öylece durup bana hiçbir şey sormamaya ve bana bakmamaya, kıpırdamamaya, ses çıkarmamaya ya da söylediklerimi duyduğuna ve en azından bunları umursadığına dair hiçbir işaret göstermemeye devam etti ya da beni, elimden geldiğince hızlıca o boşluğu doldurmaktan alıkoyacak bir şey olmadı; bana yönelik, işbirlikçiliğime, işgal altındaki topraklarda yedek subay olarak işgale hizmet edildiğine dair siyasi kanaatime rağmen işbirliği yaptığının tamamıyla bilincinde olmama yönelik, görüşlerimi söze dökmememe, bir şey söyleyemememe, hiç yorum yapmadan bunun geçip gitmesine izin vermeme yönelik keskin bir eleştiri olarak yanıldığım sessizliği susturmaya çalıştım.

Ve devam ettim. Daha önce kimseye anlatmadıklarına karşı gözle görülür biçimde ilgisiz olan Dror'a anlatmaya devam ettim. Bunu sır olarak sakladığım için değil. Aslında, o ana

kadar başımdan bunların geçtiğini unutmuştum. Duyuşumu ve hatırlayışımı unutmuştum. Sha'ul'un üç veya dört veya altı yıl önce bir gece bana bunları anlattığını unutmuştum.

Yatağımızda olduğumuzu hatırlıyorum. Oturuyorduk. Çok yakın değildik. İkimiz de bir uçtaydık. Sha'ul'un yatağın baş kısmında, yatağın tam ortasında oturduğunu, bacaklarını uzatmış, arkasını duvara yaslamış olduğunu hatırlıyorum. Başı ile omuzlarının üst kısımlarının arasına bir yastık sıkıştırılmış olduğunu, yastığın bedeninin duvara yaslanmasıyla orada durabildiğini hatırlayabiliyorum. Sanırım ben de tam karşısında oturuyordum, çoğunlukla yaptığım gibi, yatağın ucunda, sağ ya da sol dipte, tek bacağım bükülmüş yatağın üzerindeyken diğeri yataktan aşağı sarkmış, tek ayak yerde. Çocuklar yattıktan sonraydı, hatta Naomi uyanmıştı, emzirdim ve tekrar uyudu. Çoğu akşam beş ya da altı saat uyurdu, dolayısıyla ne kadar yorgun da olsak o saatlerde beraber olabileceğimizi bilirdik.

Anlatmasının çok uzun sürdüğünü sanmıyorum. Olası bir açıklama, kulağa hoş gelen bir açıklama, tüm bunlardan dolayı kötü olduğu ve bundan hızlıca kurtulmak istemesi olabilir. Fakat belki de gerçekten o kadar da kötü olmamıştı. Sadece olayları özetlemiş de olabilir ve buna ekleyecek ya da söylecek başka bir şey olduğunu düşünmemiştir. Anlattığı olayın dramatikliği ile kısa, kuru, gerçekçi anlatımı arasındaki uyumsuzluk sadece bana bariz ve tuhaf geliyor olabilirdi. Onun bakış açısından, o sadece bana bildiklerini, ne olduğunu, ne gördüğünü, nasıl bir karar vermediğini, verdiğini ve ne düşündüğünü ve hatta ne hissettiğini görece kısa cümlelerden oluşan görece kısa silsileler hâlinde anlattı; olup bitmişti, hepsi buydu ve uyumsuzluk hissiyle kalakalan sadece bendim.

Olaylardan on sekiz ya da on dokuz yıl sonra, bana bunları anlatışından sonra ve benim de dört ya da daha fazla yıl sonra Dror'a anlattığım ve şimdi yeniden hatırladığım bu anıda bedenim çok bulanık, neredeyse onunkinin aksine maddi varlıktan yoksunmuş gibiydi, sırtım dayanacak bir şey olmadan yatağın köşesinde tutulmuş ve donmuş hâldeydi, gözlerim doğrudan karşıya bakıyordu ama sanırım ona bakmıyordum. Yüzünü ya da sesini bile hiç hatırlamıyordum. Bunu yazarken zorlukla bugün deştığım şey sanki batmış gemi enkazının tamamen tuz ve kum ve midye ile kaplanmış ve paslanmış bir şekilde yüzeye çıkması gibiydi. Neredeyse on dört-on beş yıldır hiç dokunmamıştım. Ve bundan bahsederken kötü olduğunu hissedip hissetmediğimi çıkaramıyorum. O zaman bile, gerçekten orada bir şeyler olurken olan biten hakkında bir şey bilmiyor olmasına rağmen öncelikle orada olmaktan dolayı utanç

ya da mahcubiyet belki de hatta suçluluk duygularıyla savaşmış savaşımadığını anlayamamış olabilirim. Ancak birtakım olaylardan sonra fark etti ya da tahmin etti olanları. Olaylar sürerken o orada çalışıyordu, çok yakınında olmasına rağmen bir kenarda, perdenin diğer tarafında. Tüm o tortuların ve kirin pasın altında şu katı katmanı hatırlıyorum: Bu olaylardan dolayı zor anlar yaşamıştı, muhtemelen gördüğü şeylerden sonra fark ettiklerinden dolayı. Bu olanlara inanamıyorum tarzında. Bunlar gerçekten, ciddi oluyor mu tarzında. Gördüğümü düşündüğüm şeyi gerçekten gördüğüme inanamıyorum, bu düşündüğüme, bu sonuca vardığıma, anladığımı anladığıma... neler olup bittiği hakkında. Tüm bunlar gerçekten oluyor olamaz, olabilir mi tarzı zor anlar.

Ama olmuş olması gerek. Yani oluyordu. Anlaşılan öyle. O zamanlar o bundan emindi, doğrudan kendi gözlerinin önünde olmasa da gördüklerine dayanarak oldukça netti. Yüzde yüz emin olamasa bile. Öyleydi.

Anlaşılan öyle.

Perdenin arkasından.

İlk önce, perdeyi fark etmemiştim, dedi. Sadece bir perdeydi. Bilirsin işte, bir perde. Bir masa, bir sandalye, ordu malı gri metal dolap. Perde rayı üzerinde bir perde, beyaz plastikten kornişleri olan, eğreti. Bazen tam çekildiğinde, bu kısmı, odanın bu kısmındaki kovuğu ayırıyor. Çok da büyük değil, oda. Belli ki tüm ofis eğreti. Filistinli insanların yaşadığı bir ev olduğunu anlayabiliyorsun, ordu tarafından el konmuş, onlar buna hacedilmiş diyorlar. Kırkyamalı ofise dönüştürmüşler. Sen de bilirsin, giriş koridoru olan çok büyük olmayan bir oda, avluda dışarıda bir tuvalet, işte bu kadar. Ve her sabah devasa muazzam uzunlukta kuyruk, sabah erkenden, açılışından itibaren tüm gün boyunca, giriş kapısından dışarı çitin ardına ve sokağa doğru taşan bir kuyruk. Şeker torbasını hatırlıyor... hatırlıyor musun, bir torba daha şeker alabilmek için? Annelerinin kucağındaki o çocuklara inanamazsın, bazıları tüm gün boyunca saatlerce, bayağı saatlerce kuyrukta bekliyor. Bu nedenle şeker bazılarını... şeker onları bir süre için biraz oyalıyor. Yani en azından torba boşalana kadar demek istiyorum.

B'Tselem'in raporunda belirtildiğine göre:

“Bürokratik süreç hantal ve uzun ve bu, çeşitli makamların kapısında, dışarıda uzun süreler boyunca ayakta kalmayı gerektiriyor.”

Sha’ul bana şöyle dedi: Fakat dünden önceki gün perdeyi fark ettim.

Tamamen çekildiğinde ve sonra da açıldığında. Birdenbire fark ettim. Yani demek istiyorum ki o zaman fark ettiğime emin gibiyim... birkaç gün önce orada... iki kez orada bilmiyorum.... çok... korkmuş gibi görünen bir adam vardı, orada sırada bekleyen birçok insandan daha çok korkmuş görünüyordu ya da en azından gergin ve üzgün görünüyordu diyelim. Bu adamcağız bir şekilde sıraya girmiş ve sıra da çok uzamış. Yani bunu orada çok yapıyorlar. Sebepsiz, hiçbir açıklama yapılmaksızın sıra öylece duruyor, ilerlemiyor. İçerde gerçekten çözmeye çalıştıkları karmaşık bir vaka mı var, kişinin gerçekten borcu olup olmadığını çözmeye mi çalışıyorlar bunu bilemezsin. Ya da –muhtemelen çoğu zaman olduğu gibi- bir amca ya da başka biri üzerinden bürokratik olarak da gösterebilecekleri bir borç yüklemeye çalışıyorlardır ve evraklarını onaylamak için bu borcu ödemeye zorluyorlardır. Ya da bunların ikisi de değildir; sadece memurlar mola vermiştir ve bir yerlere gitmişlerdir. Her neyse, ben giriş koridorunda kendime yarattığım kapıya yakın ama bir köşede yer alan bu iki sandalyeli çalışma alanında kendimi kaptırmış çalışıyordum. Bir noktada bu adamın, gerçekten korkmuş olan bu adamın sesini fark ettim, görevli memura –burada, bu görevli memur ve iki memur daha, ben ve başka bir askeri görevli de dönüşümlü olarak çalışıyorduk- söz veriyorum, yarın getiririm, yemin ederim yarın getireceğim. Yeminle, bu defa iki tane, söz veriyorum. Sesi, sanki, bilirsin, sanki yalvarır gibiydi. Oldukça düzgün bir İbraniceyle hızlı konuşuyordu, yemin ederim, söz veriyorum, sözüme inanın efendim, bu kez kesin getireceğim. Güvenin bana. Güvenin ona... görüyorsunuz... çok acınası bir durumda gibi geldi bana. Kendine bile güvenemeyecek gibiydi bence. Bu gibi sözleri iki kere daha duydum. Aynı adam. O adam ve oradaki görevli memur.

Dünden önceki gün de oradaydı. Yalnız değildi. Bir kadınla birlikteydi. Yanında bu kadını da getirmişti. Sanırım oldukça genç bir kadındı. Gerçekten çok çok genç olduğunu düşündüm. Yani, tamamen kapalıydı, başı ve yüzünün büyük bir kısmı peçeliydi. Bilmiyorum. Bu sözleri duyduğum hâlde... yani sanki adamın hayatını ceheneme çevirmişlerdi, ama tam da ilgilenmemiştim. Hikâyesinin ne olduğunu bilmiyordum. Artık evraklar, vergiler ve borçlarla hiç ilgilenmiyordum. Onu içeri getirdiklerinde üzerinde çalıştığım iş planlarına gömülmüştüm. Onu getirip odanın bir ucunda, pencere kenarında bulunan işin başındaki

adamın karşısına oturtular, şöyle bir şeyler duydum. Sadece bir tane mi getirdin? İki tane getireceğini söylemiştin. Ve yine adamın yalvarmalarını duydum, gerçekten efendim söz veriyorum, çok zor Sayın Cohen, zor oldu ama gördünüz bir tane getirdim. Söz verdim ama bu çok zor... ve o zaman, tam o anda ya da belki biraz daha sonra, henüz daha hâlâ dikkatimi vermemiştim çünkü, her şeyi ya da çoğunu sonra anladım, perde çekilince.

Adam kalktı gitti ve memurlardan biri –zaten biri vardı, diğeri izinliydi- koridora çıktı ve mola verildiğini, kimsenin hiçbir şey için içeri girmemesini ya da buna benzer bir şeyler söyledi. Böyle anonslar yapma zahmeti duymazlardı ama şimdi böyle bir açıklama yapıyordu. Yetkili adam arkaya geçti, yani perdenin arkasına demek istiyorum ama ben hâlâ olayla ilgilenmiyordum ya da anlamamıştım. Pantolonunun düğmelerini ilikleyerek oradan çıktığında anladım ancak. Benim görüp görmediğimi umursamıyordu bile. Halbuki orada o insanlara yaptıklarından hoşlanmadığımı ve tüm başvurulara onay verdiğimi biliyordu. Sanki orada yaptığı sorunlu bir şey değilmiş gibiydi, kuşkusuz yaptığı şey erkekler, askerler, yedek subaylar, bilirsin abaza erkekler için dert değildi, sanki çok doğal, tamamen normal bir şeymiş gibi. Sonra memur perdenin arkasına geçti. Biraz sonra ama çok da uzun süre geçmeden çıktı. Fakat daha önce, bunlardan önce, ilk adam –yetkili adam- çıktığında, -benim bu geçiş yolundaki köşedeki küçük çalışma alanımdan bile dışarıdaki sesler duyuluyordu- dışarıda sırada bekleyen o kuyruğun içinde, tüm o çocukların ve tüm o... ayırt ettim, geriye baktığımda serzenişlerini duyabiliyordum. Sadece onunkini. Memur gömleğini ve pantolonunu düzelterek dışarı çıktı ve doğruca tuvalete gitti, birkaç dakika sonra da tamamen örtünmüş biçimde kadın çıktı. Yüzü görünmüyordu. Tamamen kapalıydı. Kadın çıktı, ben de ayağa kalktım ve ön kapıya doğru gittim, orada adamı gördüm, onu buraya getiren korkmuş adamı, koridorun bir ucunda bekliyordu, kadın ona doğru yürüdü ve birlikte çıktılar. İçeri girdiğimde perde tekrar açılmıştı.

Şubat 1990 tarihli B'Tselem'in "Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde İsyân sırasında Otorite uygulama aracı olarak vergilendirme sistemi" başlıklı raporunun 20. sayfasında "[işgal altındaki] topraklarda vergi verenlerin çoğu muhasebe defteri tutmadığı için hem gelir vergisi hem de VSK [vergi sonrası kazanç] 'en iyi muhakeme' sonucunda onlar adına belirleniyor" diye belirtiliyor. "Bu süreç vergi ödeyenle vergi memuru arasındaki müzakerelere bağlı ve değerlendirmeyi de memurun inisiyatifine bırakıyor... Somut verileri oluşturmak mümkün olmadığı için, iş vergi ödeyenle otoriteler arasındaki pazarlığa kalıyor. Yetkililerin kendi

otoritelerinin bir aracı olarak, vergi toplamayla ilgisi olmayan amaçlarla vergi ödeyenlere baskı yapmak için bu pazarlık yöntemini çok etkili kullandıklarına dair bir intiba var."

Gözyaşlarımın aktığını hatırlıyorum. Devamlı. Sha'ul cümlelerini kurarken ve konuşurken neredeyse her an. Oldukça erken bir noktada birikmeye ve dökülmeye başladılar. Bu tam olarak ağlama değildi. Genellikle ağlamamla ortaya çıkan kulak tırmalayıcı ve tiz sesler çıkarmıyordum. Sessizdim. Mırıldanmıyordum bile. İç çekiş de yoktu. Soluk alış da. Dudağımdan bir söz ya da ses bile çıkaramıyordum. Burnum bile kuruydu ve normalde olduğu gibi sümüklü değildi. Filmlerdeki sümüksüz, zarif ağlamalara hiç de benzemeyen çoğu ağlamamda olduğu gibi kabaca sümükürmek zorunda kalmadım. Filmlerdeki bu ağlamalarda temiz, duru gözyaşları yüzdeki deliklerden akar ve bu deliklerin etrafında yüzü çirkinleştiren kırmızı şişliklerden ya da ağlamamaya çalışıldığının ve mevcut duygu taşmasının nişanesi olan gelişigüzel kırmızımsı lekelerden eser yoktur. O gece, bir nedenle, hatırlayabildiğim kadarıyla hayatımda ilk defa gözyaşlarım oluk oluk akmadı, gözkapaklarım ya da burnum hiç şişmedi, gözlerim sürekli olarak doldu ve her iki gözümde yanaklarıma ince birer sicim hâlinde aktı durdu. Sha'ul'u dinlerken başımı hafif yana eğdiğim için içlerinden biri birazcık yana saptı ve kulakmememin etrafında eridi. Diğeri ise tam ağzımın köşesine doğru aktı, dinlemeyi sürdürürken birkaç saniyede bir yalayarak o ıslaklığı alıyordum.

Tam kaburgalarımın altında, diyaframımda ve karnımın ortasında beni boğan, beni soluksuz bırakan acıdan gözlerim doluyor ve gözyaşlarım boşalıyordu. Keskin aşağılanmanın acısından. Nereye koyacağımı, nereden çıkaracağımı bilemediğim öfkenin acısından. Belli belirsiz yanaklarımdan dökülen bu gözyaşları, beni, tamamen allak bullak eden, utançla karışık bir şekilde rahatlamamı sağladı. Sha'ul oturmuş bana bunu anlatıyor. Bariz biçimde öfkeli. Sarsılmış ve şaşırılmış olduğu gözle görülebiliyor. Keskin bir nefretle bunları anlatıyor. Beni oturtup bunları anlatacak kadar önemli, korkutucu olduklarını düşünüyor. Etik-dışı davranmadığını.

Bunu belirtmesek de artık dönüş yolundaydık. İkimiz de doğrudan yola bakıyorduk, önümüze. Dror'un gözleri yaşlanmadığı için kendimi rahatlamış hissettim. Sha'ul anlattığında yaşanan duygu taşması, gözyaşları gibi şeyler yaşanmadı. Fakat bu kez, ben anlatırken, anlatılanlar yine oradaydı, aynıydı. Gözyaşları gözkapaklarımın ucunda birikti. Orada durdu. Bekledi.

Uzaktan kontrol noktalarının beton binalarını görebiliyorduk. Azar azar arabayı yavaşlattım, oldukça uzaktan yavaşlamaya başladım ve sonunda bir askerin tam önüne geldim. Biraz amaçsızca arabanın içine baktı, sonra da çok kısa bize baktı ve elleriyle geçmemizi işaret etti. Hiçbir söz veya ses çıkmadı. Biz de bir şey söylemedik. Konuşmadan Tulkarim'e doğru devam ettik. Şehrin sapağındaki kavşağı ve taksi durağını şimdiden görebiliyorduk. Büyük toprak arsaya girdim, arabayı park ettim, arabadan indik ve Batı Şeria'da toplu taşıma görevi gören dolmuş taksilere doğru yürüdük. Dror, Nablus dedi. Taksilerden birine bindik, arka koltuklara oturduk ve taksinin dolmasını bekledik.

Aniden, bu konuda ne yapmayı planlıyorsun? dedi. Hikâyeyi anlatmayı bitirişimden ve içimi döküşümden beri kurduğu ilk cümleydi bu. Aslında ben başladığımdan beri kurduğu ilk cümle. Ciddiydi. Nesnel. Akla uygun. Tabii sen istersen, yani bu sana kalmış. Bunun ortaya çıkmasını sağlarsak başımızın derde gireceğini zannetmiyorum. Ne demek istiyorsun, dedim. Eminim ki yapabileceğimiz bir şey vardır, dedi. Eğer istersen. Bu defa eminim bunu basına yansıtabiliriz. Bu genellikle çok zor olur. Bizimle ilgili hiçbir şey için zahmete girmek istemezler. Fakat bu... biliyorsun, Batı Şeria'da çalışan bir gazeteci aracılığıyla... soruşturma falan bile açtırabiliriz. Açıklanırsa! Çok ilgi çeker! Böyle bir hikâye...

Bana sorduğu ana kadar anlamamıştım. Gerçekten hiç anlamamıştım. Bunun benim cehaletim olduğunu, öyle olması gerektiğini düşünmüştüm. Böyle şeylerin görülebilir biçimde gerçekten olduğunu –Sha'ul bana söylemeden önce- bir tek benim, sadece benim bilmediğimi düşünüyordum, buna inanmıştım. Sha'ul'un bu gerçek deneyiminden önce bu türden bireysel, maddi ve ayrıntılı bir vakayı hiç duymayanın sadece ben olduğumu düşünüyordum. Genel olarak böyle olayların olabileceğini tahmin etsem bile. Muhtemelen böyle olaylar oluyordu. Dror'un ikinci sorusuna kadar Sha'ul'un gördükleri ve tahmin etikleri, işgalin etkileri hakkında bilgi toplayan ve dayanışma görevi yapan kişilerce bilinen ve onlar arasında yayılan bir şeydi. Bu sadece benim için yeniydi çünkü etrafımda olan biten hakkında yeterince şey bilmiyordum. Çünkü, uzun zamandır çok iyi bildiğim gibi; gazeteleri, dizgisi mutlaka çok küçük ve okunaksız ve sıkışık olan ağır ve sıkıcı biçimde yazılmış B'Tselem raporlarını ve ayrıntıları yeterince okumuyor ve hatırlayamıyordum. Yeterince bilmediğimi, okuduklarımın çoğunu unuttuğumu ve anlık bildiğimi biliyordum. Bunun gibi vakalar, raporlarda ve gazetelerde daha önce yer almış olmalıydı. Gerçekten umursayan ve neler olup bittiğiyle ilgilenen insanlar için bu beklenmedik bir haber olmamalıydı. İmkânı yok. Benim, Sha'ul'un, bizim, onun ve benim bir şeyler biliyor olması ve başkalarının bunu bilmiyor

olması hiç de mantıklı gelmiyordu; doğrudan bizim başımıza gelen, somut, inkâr edilemez, yani hemen hemen inkâr edilemez gerçekler, tarihler ve sayılarla bizim karşılaşmış olmamız ve başkalarının doğrudan hiç karşılaşmamış olması mümkün görünmüyordu.

Ne yaptığımı fark etmeden ve anlamadan bunun kesinlikle imkânsız olduğunu sanıyordum. Benim bir şeyi biliyor olup da başkalarının bilmiyor olması mümkün değildi. Âdet böyle. Çok eski bir âdet. Çok katı bir âdet. Herkes benden daha fazla bilir. Her zaman benden daha çok bilirler. Başka bir iğrenç sert çürümenin karanlık kuytuları karşısında yaşadığım şok bana benim kendi çürümem gibi geldi. Kesin surette benim. Ödevimi yapmamam ya da yarım yamalak yapmamın doğrudan bir sonucu yeterince öğrenememe başarısızlığı. Eğer hatırlanan gazeteleri raporları verileri ayrıntıları okumuş olsaydım bunu çok önceden biliyor olurdu. Eminim yine de şoka girerdim. Bireysel bir vakanın, pantolon düğmelerinin, tatmin olmuş bir gülümsemenin, umursamaz bir gösterişin etkisiyle yine de şoka girerdim. Hayatımı paylaştığım adamın olacağı besbelli tanıklığının ve çıkarımlarının etkisiyle şok olurdu. Ama bu kadar afallamazdım.

Perdenin arkasında afallamak. Gri üzeri turuncu-siyah desenli. Ağır. Kurşun gibi. Sha'ul'un küçük kardeşine bakmak için ailesinin evine gittiğimizde yattığımız ikiz buçuk yatağın yatak örtüsünü hatırlattı. Kuzenim, ya da evime erkek aldığımı gören, param olmadığı için borçlu olduğum ev sahibim, ya da kocam gittikten ya da öldürüldükten sonra beni kolaçan eden kayınbiraderim, hatta erkek kardeşim tarafından getirilmiş olabilirim. Ya da tek çıkış yolu olarak beni gören kanser hastası babam tarafından. Onlara yüzümü göstermemeye çalışarak, gözlerine bakmamaya çalışarak. Yapmak zorunda olduğum şeyi yapmak, yapabileceğim şeyi, mevcut tehditler ve baskılar karşısında, beni oraya götürenden korkarak, onlardan korkarak, onları içeri almayın, onlara engel olun, onun konuşmalarını, işbirliği yaptığını, temin ettiğini, sağlanan hizmetleri, benimkini, beni yaymalarına, ağızdan ağza dolaştırmalarına izin vermeyin.

Hapsetmelerine, alıkoymalarına, dövmelelerine, gözaltına almalarına, işkence etmelerine, öldürmelerine izin vermeyin.

“İsrail'in [Filistin] topraklarını işgalinin, uluslararası hukuk kurallarını kaleme alanları kaygılandıran herhangi bir işgalden çok daha uzun sürdüğü, İsrail yargıtay kararlarınca da desteklenmektedir. İSG [İsrail Savunma Güçleri] bölge komutanı bu nedenle yerel yasaları ...

yerel nüfusun yararına ve refahına uygun olacak biçimde ... yaşam koşullarındaki köklü değişimlere uygun hâle getirmiş olabilir” yazıyor aynı B’Tselem raporunun 7. sayfasında.

Bir sonraki sayfada da, alınan bir karara göre:

“Kamu düzenini sürdürebilmek için gerekirse uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde işgal altındaki topraklarda yeni vergiler konabilir” deniyor.

Bu nefret tecavüzü, yetkili adamın, gelir vergisi memurunun zorla ırza geçişi, şiddet, kontrol, bu iğrenç aşağılama karşısında afalladım. Aşağılayıcı. Hesaplı şiddet. Ezici kahkaha. Benim kelimelerim. Arapçasını hayal ettiğim İbranicemden benim İngilizce çevirim. Ya da onun sessizliği. Onun yaşadıklarını tahmin edemem hissedemem bilemem. Kendi kendine ne düşündüğünü hissettiğini söylediğini. Aşağılayıcı, ezici kahkaha. Sessiz sedasız -çünkü Sha’ul sadece adamın serzenişini duymuş. Kendilerine. Kadının kendisine. O kadının o adamın kim olduğu hakkında niye ve nasıl olduğu hakkında fikrim yok. Çok şey fark eder. Ayrıntılar önemlidir. Perdenin renkleri. Her kadın başka bir hikâyedir. Her zaman. Her kadın, baskı güçleri çerçevesinde farklı konumlanır, şekillenir. Farklı kesişimlerde ayrışan ya da kısmen örtüşen güçler. Yanaklarımdan yol yaparak süzülen yaşlar yakından tanıdığım bir hınçtan, bendeki kadın hıncından geliyordu. Bundan yıllar önce, tek bir hareketle başımı yakalayıp sıkıştırmış ve yüzümü zorla çevirmişti, yana, tam boşalma anına yaklaşırken de yanaklarıma bastırmıştı.

Kendimi ezeli küçük ve bilgisiz görme huyuma, bu yanışıma birdenbire çarpınca affaladım. Benim hem farkında olmadığım hem de eşit derecede bağlandığım varsayımımın katı yüzeyine çarpınca afalladım –benim bildiklerim biliyor olduğum o kadar da önemli değildi, değildir. Olamaz. Hiçbir zaman. Bunun çok önemli olduğunu görebilmek için, o zamanlar, yeterli birikim oluşturmamaktan, dirayet geliştirmeyi başaramamaktan dolayı hissettiğim suçluluk hissinin en sert katmanıyla karşılaşınca afalladım. Saptadıklarımın açıkça ne anlama geldiğini, on yıl sonra, Mart 2005’te “Salon Mazal”da⁵ verdiğim bir konferansta ortaya koydum: Bu, İsrail işgalinin belgelenmesindeki kara delikti. Ya da en azından işgalin İbrance ve İngilizce anlatımlarındaki, bununla ilgili raporlardaki ve makalelerdeki ve kitaplardaki. Hep birlikte öğrenmek için 2005’te toplandığımızda oradaki küçük bir grup kadına sordum: Nasıl olur da işgalcilerin Filistinli kadınlara tecavüzü ile ilgili hiç ya da hemen hemen hiç tanıklığımız olmaz? Bu nasıl olur? Neden? Neredeler? Böyle şeylerin olmadığına inanmamız

için hiç sebebimiz yok. Hatta tam aksine böyle şeylerin olduğuna inanmamız için sağlam gerekçelerimiz var. Çünkü biliyoruz ki İsrail'in içinde, yeşil hattın içinde de, her zaman, İsraili kadınlara, turistlere ve göçmen kadın işçilere, işverenlerin evlerinde, arkadaşların evinde, bizzat kendi evlerinde, sokaklarda, sahillerde, parklarda, arabalarda bu oluyor. Yaşlı kadınlara ve genç kadınlara ve ergen genç kızlara ve küçük kızlara bu oluyor. Engelli kadınlara ve zengin kadınlara ve annelere bu oluyor. İsrail'de tecavüz ve kadına yönelik şiddet karşıtı –etik veya kültürel- özel bir engel veya kontrol olmadığı şüpheye yer bırakmayacak biçimde açıktır. Bu aynı mantığın diğerlerinden farklı olarak askeri işgal altındaki Filistinli kadınlar için geçerli olmadığını düşünmem, düşünmemiz için bir sebep yok. Özellikle de, dünyada işgal ve baskıcı otorite ve askeri yönetimin hayata geçirilmesi için başka araçların yanı sıra tecavüz ve cinsel şiddet kullanıldığı gerçeği göz önüne alınırsa. Bosna ve Sırbistan'da olan buydu, çok uzun olmayan bir süre önce. Ruanda'da oldu. Ve burada, bundan yıllar önce, Shabak⁶ ve ordu, tıpkı Filistinli erkeklere yaptıkları gibi Filistinli kadınlara da işkence ediyordu, onlara fiziksel ve zihinsel işkence yapıyorlardı. Hatta birkaç yıldır bu durum açıkça kabul ediliyor. Dolayısıyla buna ilaveten tecavüz olmadığını, işgalci rejimin başka araçların yanı sıra cinsel şiddete izin vermediğini ve bunu desteklemediğini varsaymak neden? Bunların hiçbirinin olmadığını tahayyül etmek neden? Bunların hiçbirinin olmaması ya da en azından bu noktada hiç tanıklık olmaması ne demek? Asıl soru bunun nedeni nedir ve bu bize ne gösteriyor?

Bir on yıl sonra aşağı yukarı bu cümlelerle, İbranice de olsa söylediklerim bunlardı. Fakat o zamanlar, Tulkarim'e yaptığımız gerçekleri bulma yolculuğunda ve bunu izleyen haftalar ve aylarda da bildiğim şeyin ya da en azından bildiğimi sandığım, bildiğime inandığım, Sha'ul ve benim hâlâ bildiğimize inandığımız şeyin benzersizliğini –genel bağlam içinde o zamana kadar beynimde bunu oluşturmayı ve yerleştirmeyi başaramamıştım- ayırt edememiş olduğum için suçlulukla afallamış bir vaziyetteydim. Bildiğimizi sanmakta haklıydık, bunun için geçerli sebeplerimiz vardı ve aslında bildiğimize inanıyorduk. Oldukça kesindi.

Afallama ile suçluluğun karmakarışık olduğu başka bir silsile de Dror'un tarafsız, alışıldık yumuşak sesiyle birdenbire yüzüme vurduğu utanç verici hataydı –beynimde bana bir şeyler yapmamı, bu bilgiyle bir şeyler yapabileceğimi, bunu ortaya çıkarmamı, bilinmesini sağlamamı söyleyen net, pratik, aktif bir sesin olmadığı gerçeği. Ona şöyle demedim: Sana anlattığım hikâye, kısmen de olsa son derece kişisel, yoğun bir travma ile ilgiliydi, sense bunu sadece bir tanıklık olarak duyuyor ve yeniden yazıyorsun. Bir malzeme olarak. Ben bunu

oldukça uzun bir süre kendime bile söyleyemedim. Aklıma gelmedi. Körlüğüme kördüm, Dror'un istismarcı hamlesine, iyi bir amaç için yapılıyor olsa da istismarcı talana –bir hikâyeyi tamamen açık etmek- kördüm. Derisinin altında kıvrıyor da olsa, benim geçmişteki o hâlime ya da şimdiki bana, imkânların sınırlılığına, o kadının olası, benim olası gücümüze, kişisel çekincelerimize fırlattığı yıldırımlara kördüm. O zaman, o yolculukta ve ondan sonra da uzun zaman boyunca Dror'un beni sildiğini görememiştim. Suçumu bütünüyle kabul etmişim. Doğrudan. Bu yapabileceği şeyin, örneğin önerdiği hamlenin, düşünmeden önerdiği, sanki izlenecek yol haritası gibi önerdiğinin ne kadar korkunç olduğunu sezinlemiş ya da anlamışsa benim de suç ortağı olacağımı, tam olmasa da kısmen suç ortağı olacağımı hiç anlamamışım. Ya da, o benimle, o kadınla, bu şiddeti, atılması gereken pratik adımları paylaşmaya çalıştı, en azından bunu denedi. Tüm sorumluluğu, tüm suçu kabul ediyordum, kabul ediyorum çünkü ne kadar bağımsız olursam olayım, ne kadar aktif, insan hakları çalışanı, askeri bölgeye, işgal alanına seyahat edebilen olursam olayım yetkili adam, memur, amca, ağabey olmasam da, yine de, cahilliğimin kapanına kısılmış bir hâldeydim, hâldeyim. Bildiğim şeyin bilinmeyen, temelden sarsıcı, önemli olduğundan tamamen habersizdim. Gazetelere, bilenlere ve sezenlere göğüs geren hiç göz göze gelmediğim ve asla da gelmeyeceğim o küçük kızın içinde sıkıştım kaldım. Onunla/onlarla onun/onlar adına aynı yerde olmadığım ve hiç olmayacağım, bir duruş sergilemediğim ve sergilemeyeceğim, gerçekleri ve rakamsal verileri ile ilgili tartışmalarda söyleyecek hiçbir şeyimin olmadığı ve olmayacağı kişiler.

Eski Talmud kanunları gereğince kadın benliğinin menedilişini keşfetmesi karşısında afallamışım: Kadınlar şahitlik edemez.

Onlara göre tüm şiddetle devam eden bir suçtu; onların karşısında bir yüze sahip değildim ve hiçbir zaman da olmayacaktım.

Üç ya da dört ya da altı yıl sonra bile bir şey yapabilirsin, dedi Dror yarı bana dönmüş biçimde ama gerçekten bana bakmayarak. Cümleleri başladı, ivme kazanarak heyecana ulaştı. Tanıklık etmeye hazırsa. Onu ikna et. Eminim birlikte çalıştığımız Knesset⁷ Üyeleri'nden birine götürebiliriz. Şöyle demedim: Senin birlikte çalıştığın Knesset Üyeleri. Bunu ona sadece şimdi ve burada söylüyorum. Zira, on beş-on altı yıl kadar önce onun kullandığı “biz”i düşünmeden kabul etmişim. Sanki o ve ben aynı konumdaymışız, aynı birinci tekil şahsı kullanıyormuşuz gibi. Ona şöyle demedim: Senin konuştuğun, seninle konuşan Knesset

Üyeleri'ni kastediyorsun. Sana cevap veren. Onlarla nasıl konuşulacağını bildiğin için tanıdığın insanları kastediyorsun. Çünkü sen öğrendin, siyasi aktivist insan hakları görevlisi olmadan yıllar önce bile, onlara senin eşitinmiş gibi bakmanın doğuştan getirdiğin hak ve becerilerinin bir parçası olduğunu öğrendin. Çünkü kendi bedeninin üzerinden bunun senin anlaşmanın bir parçası olduğunu anlamıştın -İsrail'de içinde yaşadığın toplumsal cinsiyet etnik köken milli kimlik sınıfın hak ve becerilerinden biri bu. Bir Oğul. Eğitimli üst orta sınıf bir Eşkinazi Yahudi erkeği. Durduğun yerden, herkesin sıradan olduğunu sanma körlüğüne düşmüşsün. "Bizim". İktidar sahibi insanların tarafında olmandan bile önce biliyordun ki sen de onlardan birisin. Başka birçoğunun onlardan olmadığı senin aklından bile geçmedi. Onlar onlardan değildi.

Ben, aktivist insan hakları çalışmanı olmamdan yıllar önce onlardan biri olmadığını öğrenmiştim. En olmayanı. Her zaman da öyle olacağım. Hatta aynı etnik kökene, milli kimliğe, sınıfa mensup olsam da. Kadın kelimesiyle.⁸ Boğazımla yemek borumun dar buluşma noktasında öğrendim, diyaframımın tabanındaki şişkinlikte öğrendim, üst göbeğimdeki katı pıhtıda öğrendim. Kathy Ferguson'un Filadelfiya'da Temple University Press tarafından yayımlanan kitabı *The Feminist Case against Bureaucracy* adlı kitabının 167. sayfasında belirttiği "risk ve çatışma korkusu... ve kişiler arası kayba aşırı hassasiyet" göstermeme sebep olan kadınsılığı öğrendim. Kathy Ferguson'un yazdığı ve benim alıntılıdığım kadınsılığı, annemin bakıcılarımın anaokulu öğretmenlerimin teyzelerimin öğretmenlerimin arkadaşlarımla annelerinin arkadaşlarımla sözlerinden çok önce edinmiştim. Öncelikle ve özellikle ailede ve tabii ki kadınların, kadın olarak benim, siyasi güçten yalıtıldığı(m) haklarından mahrum edildiği(m) bir toplumda kadınsılığı bir savunma mekanizması olarak içselleştirdim. Belirleme, karar verme, özgürce hareket etme gücü. Makul bir yaşam yaşayabilmek için çok uzun süre önce annemin gösterdiği, Kathy Ferguson'un kuramsallaştırdığı bir şeyi geliştirdim; -bana göre hükmedilmiş özne için hayati önem taşıyan beceriler- başkalarına karşı ince olmak, onları destekleme eğilimi, onları memnun etme çabası (onları memnun edecek ya da edebileceğini düşündüğüm şeyler), güçlü, açık ve ısrarla düşündüğünü söylemekten kaçınma. Bilmemecesine. Ne düşündüğümü. O kadının ne düşündüğünü. En azından bazen. Kathy sayfa 173'te devam ediyor: "Kadınsılık iktidarsızlığa eşlik eden bir dizi özelliğe atıfta bulunur ve bu da kadınsılaştırılmış insanları, duyarlı seyircinin depolitize konumuna hapseder."

Dror'a şöyle demedim: Küçük bir çocukken senin elinden tutuldu ve omuzlarda taşındın, onlardan biri olduğunu öğrendiğin kişilerle gururla, sevgiyle tanıştırdın. Ben o omuzlara çıkmadım ve o eli tutmadım. Bugüne kadar bu olmadı. Hiç. Bu zamana kadar aksine alıştırdığım hâlde neden bugün birilerinin beni dinleyeceğini düşünmeliyim ki? O zaman, Dror benim siyasi bir hatamı yakalayıp aynı anda bir davranış biçimi önerdiğinde, bunların hiçbirini düşünmedim bile. O zaman tek hissedebildiğim suçluluk duygumdu.

Bugün, bunu yazarken, suçumu inkâr etmiyorum ya da kefaretni ödediğimi iddia etmiyorum. Bunu anlatışım bir günah çıkarma ritüeli değil. Bu bir itiraf değil. Bunun, bu tuzağın nerede konumlandığını ve nasıl işlediğini anlamaya çalışıyorum. Paralize olmak. Sessizleştirme. Kendini değersizleştirme zayıflatma. Ardı ardına, bağlantılanarak, ihtilafı, dışardan dayatılan, mecburi maruz bırakılan değersizleşme zayıflama hilesiyle işliyor. Tuttuğum bu kayıtlar suçu kabul ediyor, bunun sorumluluğunu alıyor. Bununla kıvranıyor. Bununla kıvranarak yaşıyor. Aynı zamanda, kısıtlamalarla baş etme, olasılıkları belirleme, yavaş, kalıcı uzlaşma, tekil bir kadınsılığa karşı ama yine de kadınsılığın içinde, topluluğun içinde, itinalı çalışmanın bilgeliğini de kabul ediyor. "Cinsiyetler arası eşitsizlik psişik olmanın çok ötesindedir" diyor Kathy sayfa 167'de. Bunun yanı sıra sınıflar ve gruplar arasındaki eşitsizliği de eklemek istiyorum. "Doğrudan doğruya, kadınların daha az korku duymasında ısrarcı olmak kusurlu bir müdahaledir" diye tamamlıyor. Paralize olmaları karşısında. Benim paralize olmam karşısında.

Öyle mi düşünüyorsun? Dedim Dror'a, bu düşündüğün gerçekten...? Yani bu zaten yapılmamış bir şey...? O zamana kadar gerçekten bunun yapılmadığını çoktan anlamış olsam da cümlelerimi tamamlayabilmek için gerekli kelimelerden yoksundum. Sonunda, yani diyorsun ki bu herkesin bildiği bir şey değil, öyle mi? dedim. Bu yeni? Bu haberler? Dalga mı geçiyorsun? dedi. Sesi en feminen oktava ulaşmıştı, tıpkı ofiste Sivil Yönetim'den yüksek düzey bir memurla telefonda pazarlık ettiği zamanki gibi, genelde pazarlık konusu bize başvuran bir Filistinli için giriş izni ya da hapisane ziyareti olurdu. Böyle bir hikâye? Ne sanıyorsun ki? Elbette yeni. Konuş onunla. Aslında oldukça basit. Kuşkusuz. Bununla gerçekten önemli bir şey yapabiliriz. Taksiye iki adam bindi biz de konuşmayı kestik. Bir süre sonra dedim ki: Ben, uım.. tamam bakacağım. Ve sonra: Aslında o bir şey görmemiş. Yani, kesin bir kanıt yok. Yani doğrudan bir kanıt yok... demek istiyorum... yani bu... onun çıkarımı. Dolayısıyla... Fakat.... Tamam. Ona... soracağım. Ben... seni haberdar ederim.

Ona sordum. Çok zordu. Önce, bir iki gün, konuşmayı başlatmak için uygun zamanı kolladım. Naomi ve Assaf ve Micha'nın çoktan uyuduğu bir zaman. Oyuncakları kaldırıp ortalığı toparlayıp ve bulaşıkları bitirdikten hemen sonra koltuğa uzanıp gazetelere ya da televizyona dalmadığı bir zaman. Tam koşuya çıkmak üzereyken değil. Tam sevişmek üzereyken değil. Çin porseleni tabak yere düşmeden hemen önce onu durdurma şansıyla ürpermişken. Konuşmaya hangi odada başlayacağımı önceden tasarladım, hangi duruşla; bulaşıklardan önce akşam yemeğinde masada karşılıklı oturmuş birbirimizin gözünün içine bakarken mi? Koltukta yan yana oturup ekrana bakarken mi? Arabada ön camdan karşıya yola bakarken mi? Yatağa oturmuş arkamı duvara yaslamış ya da yatağın köşesinde oturmuş hâlde ona onunla konuşmam gerektiğini söyledikten sonra mı? Daha henüz başlamadan konuşmayı boğmadan.

Biliyor musun, Dror'a Ramallah'taki vergi dairesinde olanları anlattım. Hangi olanları, diye sordu. Hangi olanlardan bahsediyorsun? Hani oradaki görevli memura Filistinli adamın getirdiği, senin orada gördüklerin, bir adam bir kadın getirmişti, bir kadın. O perdenin... arkasında. Perde mi? Anlamıyorum. Sen neden bahsediyorsun? dedi. Neden bahsettiğini bilmiyorum. Ben... neyse devam et. Belki aklıma gelir. Hayal meyal bir şeyler hatırlıyorum, dedi, evet bir perde vardı... perdeyi açtılar ve kapattılar... ben de tahmin ettim ki... Fakat ben... Sen bana anlattın, sen söyledin dedim ben bu adamın bir kadın getirdiğini, sen söyledin gerçekten çok genç görünen bir kadın. Sonra onu oraya götürdüler ve perdeyi kapattılar ve yetkili ile memur oraya girdi, perdenin arkasına, yani sırayla. Tamam, dedi, evet biraz bir şey hatırladım. Dedim ki: Orada onlara cinsel hizmet verildiğini anlamıştın. Hatırlamıyor musun, diye sordum. Sen... senin bana anlattıklarını hatırlıyorum ve hatta tam olarak nerede oturduğumu, gözyaşları akıttığımı, sessizce... Evet, dedi, oradaki perdeyle ilgili bir şeyler olmuştu ve... orada öyle bir şeyler oluyordu. Ama tamamen, bütünüyle hafızamda puslu. Ben, bilirsin, aslında o zaman da müphemdi, yalnızca şimdi değil. Ben çok net hatırlıyorum! dedim. Bana anlatışını. Yatakta nasıl oturduğumuzu tam olarak hatırlıyorum, nerede olduğumuzu, konumlarımızı, beni nasıl etkilediğini -boğazımda, göğsümde nasıl hissettirdiğini. Ben ayrıntıları çok az hatırlıyorum, dedi bana. O zaman da. Galiba o zaman da, o kadar net değildi. Ta o zaman da. Sana anlattıklarım... yani biliyorsun, orada olup bitenleri... bir nevi sandım ki, gördüklerime dayanarak...

Nasıl? Bu kesin bir gerçekmiş gibi mi anlattın, dedi. Az çok öyleydi, dedim. Tamamen değil. Yüzde yüz emin olmadığını söyledim. Fakat, o zaman, yani bunu bana anlattığında,

hatırlıyorum, kesinlikle hatırlıyorum oldukça emin gibiydin. Bu senin için çok... çok netti. Ben öyle hatırlamıyorum, dedi. Biliyorsun senin kafanın içine giremem. Her halükârda tam olarak aynı şekilde hatırlamıyorum. Her durumda, hatırladıklarım hiç de o kadar net değil. Hem de hiç. Daha çok bir intiba edinmişim gibi, daha çok şüphelenme gibi. Oldukça korkunç, korkutucu bir şüphe. Ama daha çok şüphe gibi, somut bir olay değil. Bilmiyorum, dedim, hatırladığım kadarıyla, anlattıkların... tamamen... neyse, bunları Dror'a anlattım ve o da dedi ki... bu konuda bir şeyler yapabiliriz dedi. Bunun, bunun önemli bir tanıklık olabileceğini söyledi. Mesela bir Knesset Üyesi'ne anlatabiliriz ve yayımlanmasını sağlayabiliriz, dedim. Belki de onları zorlarız, yani soruşturma açmaya. Yani, eğer tanıklık edersen. Hatta kimliğin gizli tanıklık etsen bile.

Bu benim ilavemdi, Dror kimliği gizlenebilir falan dememişti. Ama ben bunun mümkün olabileceğini, muhtemelen bunun mümkün olabileceğini düşündüm ve kimliğini açık etme sorumluluğundan kurtulursa Sha'ul için sorun olmayacağını. Kamusallaşmanın doğruracağı korkutucu sonuçları içermezse. Ve tüm bunlardan öte, "hatta kimliğin gizli" benim işimi kolaylaştıracaktı. Ona sormamı.

Çünkü zorunlular... yani her durumda bir soruşturma açmaları gerektiğini düşünüyorum, dedim. Başka bir kanıt bulmak için, belki de daha dolaysız bir kanıt. Senin gördüklerin bana yeterli olurmuş gibi gelmedi. Bu... bu hikâye çok hassas. Yayımlamayacaklardır.... olmazsa ama bir şeyleri başlatabilir, açığa çıkmasını. Bu insanlar... dedim.

Bu çok uzun zaman önceydi, dedi. Gerçekten, ben cidden ve düzgün biçimde ayrıntıları hatırlayamıyorum. Düşünüp taşıyorum... fakat ben... neye tanıklık edebilirim ki? Gerçekten. Elimde ne var, bununla ilgili hangi ayrıntıları anlatmalıyım? Bu çok... Gerçekten hayal meyal hatırlıyorum. Gerçekten. Hem o zaman da gerçekten çok belirsizdi. Aslında oldukça eminim. Bu benim varsayımım, benim edindiğim bir intiba, somut, ciddi bir tanıklık değil, dedi. Boş ver.

¹ Rela Mazali, *Home Archaeology: Essay Tales*, 6. Bölüm. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 2011 (İbranice). *Feminist Yaklaşımlar* olarak, bu metni çevirmemize izin veren Rela Mazali'ye ve Hakibbutz Hameuchad'a teşekkür ederiz.

² Yazarın vurgusuna sadık kalınarak, Filistin'in Filistinliler tarafından adlandırılma biçimi "Falastin" olarak bırakılmış, İngilizce metindeki "Palestine" ifadesi ise Filistin olarak çevrilmiştir. (ç.n.)

³ Metnin orijinalinde “*territories*” olarak geçiyor. Kastedilen, Türkçede işgal altındaki topraklar olarak bilinen Filistin toprakları. Metinde bazı yerlerde doğrudan “*occupied territories*” ifadesi de kullanılmıştır. Sadece “*territories*” kullanımını diğerinden ayırmak için “işgal altındaki” ifadesini köşeli parantez içinde ekledik. (ç.n.)

⁴ B’Tselem: İşgal altındaki Filistin topraklarında gerçekleşen insan hakları ihlalleri ile ilgili çalışmalar yapan, İsrail kamuoyunu bu konuda bilgilendirmeyi ve eğitmeyi hedefleyen İsrail bilgi merkezi. Bkz. <http://www.btselem.org/> (ç.n.)

⁵ Salon Mazal, İsrail, Tel Aviv’de bir merkez. Hiyerarşik bir örgütlenme içinde olmayan gönüllülerce yönetilen bu merkezde insan hakları, çevre, feminizm, tüketim, toplumsal ve ekonomik baskı gibi konularda toplumsal dönüşüm sağlamak, bilgi ve farkındalık yaymak hedefleniyor. Bu merkezde kütüphane, toplantı salonları, film gösterimleri için alanlar mevcut. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://salon-mazal.org/?page_id=16. (ç.n.)

⁶ İsrail Güvenlik Teşkilatı’nın İbranice kısaltması. (ç.n.)

⁷ İsrail parlamentosu, meclis. (ç.n.)

⁸ Metnin orijinalinde kadın anlamına gelen “woman” kelimesi “wo-man” olarak kullanılmış ve “wo” sesine vurgu yapılmıştır. Woman kelimesi, erkek anlamına gelen “man” kelimesine “wo” sesi eklenerek oluşmaktadır. Türkçede bu karşılığı doğrudan veremeyeceğimiz için bu ses yerine doğrudan kadın kelimesini kullandık.